

Archeologisch vooronderzoek Duinkerkestraat (Poperinge)

Colofon

Ruben Willaert bvba

Auteur: D. Demey

Foto's en tekeningen: Ruben Willaert bvba

In opdracht van: VMSW

D/2012/12.814/5

© Ruben Willaert bvba, Sijsele, 2012

Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of welke wijze dan ook zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van Ruben Willaert bvba.

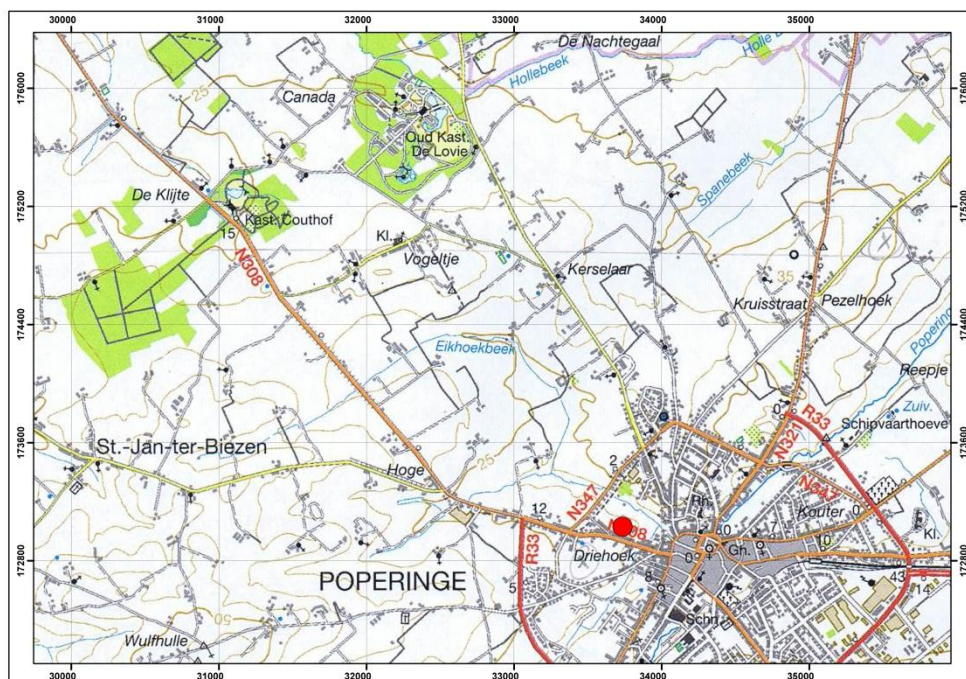
Ruben Willaert bvba aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

DEEL 1. INLEIDING

1.1 KADER

De Vlaamse Maatschappij voor Sociaal Wonen (VMSW) plant de inrichting van een nieuwe verkaveling op terreinen van de west-vlaamse intercommunale (wvi) tussen de Duinkerkestraat en het Sint-Andrieshof te Poperinge (gem. Poperinge). De inrichting voorziet in de aanleg van 10 nieuwe woningen en nuts- en wegeninfrastructuur ten behoeve van de nieuwe verkaveling.¹ Omdat de nieuwbouw eventueel aanwezig archeologisch erfgoed in de ondergrond van de planlocatie zou aantasten, is door het agentschap Onroerend Erfgoed (OE) van de Vlaamse Overheid (voormalig agentschap Ruimte en Erfgoed) aanbevolen om op deze locatie een archeologische terreininventarisatie door middel van proefsleuven uit te voeren.

De terreininventarisatie is uitgevoerd door het archeologisch projectbureau Ruben Willaert bvba in opdracht van de VMSW. Het terreinwerk is uitgevoerd van 16 tot 18 februari 2012. Uitwerking en rapportage van de onderzoeksresultaten zijn uitgevoerd tussen 18 februari en 2 maart 2012.

Figuur 1 Planlocatie van de nieuwe verkaveling (rood)

¹ De inrichting van één deellocatie was bij aanvang van onderhavig onderzoek nog onbekend (cf. projectzone-bouwzone).

1.2 ONDERZOEKSOPZET EN UITGANGSPUNTEN

Doel van onderhavig onderzoek was het vlakdekkend archeologisch inventariseren van de projectlocatie. Uitgangspunten voor het onderzoek vormden de bijzondere voorschriften opgenomen in de vergunning voor uitvoering van een archeologische terreininventarisatie 2012/035 (31 januari/12-36414).

Het veldwerk en de uitwerking van de onderzoeksresultaten zijn uitgevoerd door D. Demey (archeoloog en projectverantwoordelijke) en A. De Roek (archeoloog). Het onderzoek is wetenschappelijk begeleid door J. Decorte (Archeo7).

De terreininventarisatie is uitgevoerd in samenwerking met landmeter-expert G. Barbier (AR-TO, Brugge). Het kraanwerk is uitgevoerd door dhr. H. Delanghe (NV Debrabandere, Veurne).

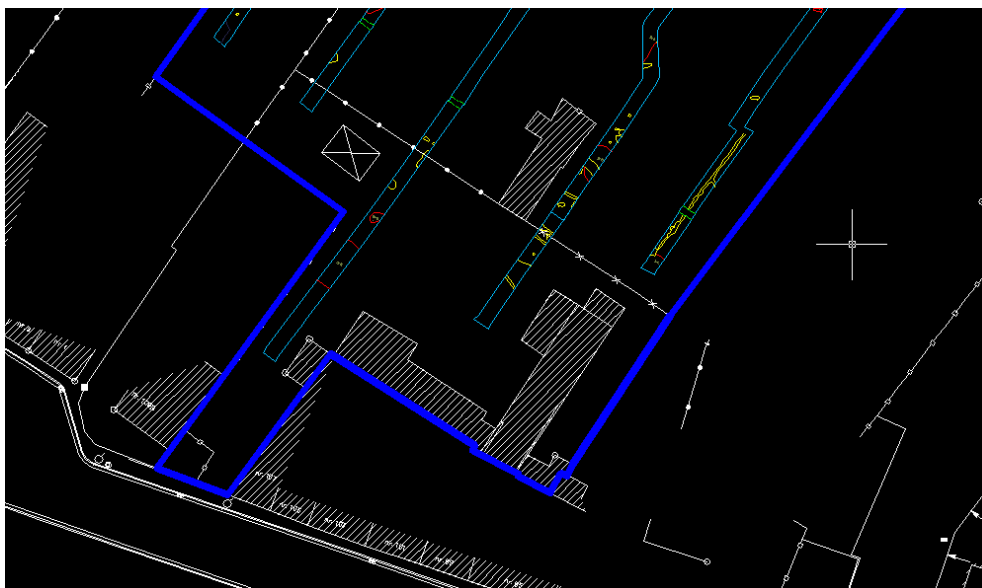
1.3 Ruimtelijke situering

1.3.1 Algemeen

De planlocatie ligt in West-Vlaanderen, op het grondgebied van de gemeente Poperinge. Aanvankelijk was de planlocatie 1,2 ha groot. Op de coördinatievergadering reduceerde de VMSW planlocatie tot een oppervlakte van ruim 0,7 ha. Het terrein bevindt zich aan de westzijde van de stad. De planlocatie situeert zich tussen de Duinkerkestraat en het Sint-Andrieshof. De planlocatie heeft als kadastrale omschrijving: Poperinge, 2^e afdeling, sectie A, percelen 1471k, 1473d, 1473^e, 1482g, 1482w en 1484e.

Bij aanvang van het terreinwerk waren grote delen van de projectlocatie in gebruik als weiland en obstakelvrij.

Het zuidelijke eind van de projectlocatie was niet vrij van obstakels. Bakstenen en houten stallingen en een garage zijn niet ontmanteld.

Figuur 2 obstakels aanwezig binnen planlocatie (blauw)

1.3.2 Aardkundige situering

De gemeente Poperinge is gelegen in de Westhoek, in Zandlemig Vlaanderen. De Quartairgeologische kaart van Vlaanderen schaal 1:20.000 situeert ter hoogte van de projectlocatie eolische zandleem uit het Weichseliaan (profiel 3, code *ELPw*)² op een honderdtal meter ten zuidwesten van het holocene stroomdal van de Hipshoekbeek.

De Bodemkaart van Vlaanderen, schaal 1:20.000 beschrijft ter hoogte van de projectlocatie matig droge zandleem met textuur B horizont (code *Lca*).³ In de noordelijke hoek van de projectlocatie kan relatief recent colluvium voorkomen: matig natte zandleem zonder profielontwikkeling (code *Ldp(o)*). Het colluvium onderscheidt zich van het autochtoon zandleem door bijmenging van kleine houtskool- en baksteenrestjes⁴ en is naar verwachting sterk gehomogeniseerd.

² <http://Geo-Vlaanderen.be>; Bogemans, 2005.

³ [http:// Geo-Vlaanderen.be/-Geo-Vlaanderen/Bodemkaart](http://Geo-Vlaanderen.be/-Geo-Vlaanderen/Bodemkaart)

⁴ Van Ranst & Sys 2000, 270.

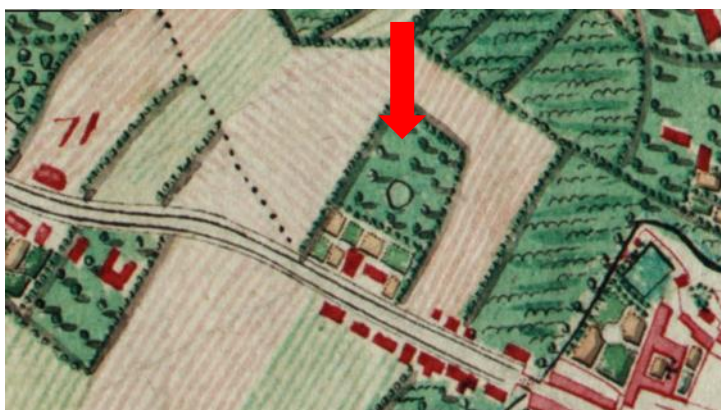

Figuur 3 Projectie van de planlocatie (rood) op de Bodemkaart

1.4 Archeologische verwachting

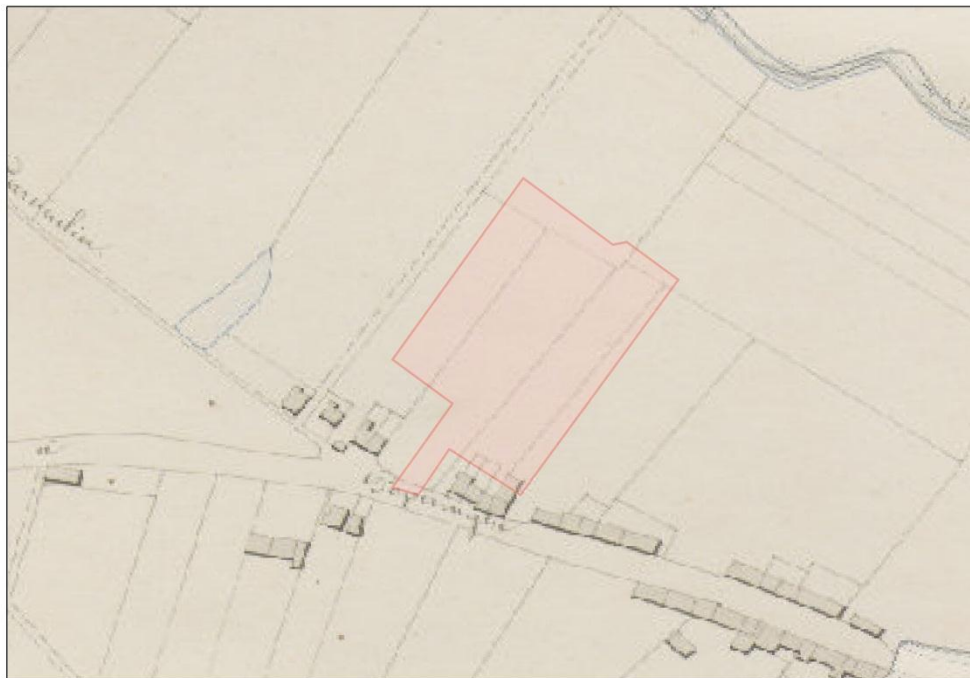
De nieuwe verkaveling wordt voorzien in een gebied waarvoor een onbekende archeologische verwachting is vooropgesteld (cf. bijzondere voorschriften opgenomen in de vergunning 2012/035). De Centrale Archeologische Inventaris (CAI) beschrijft ter hoogte van de planlocatie geen bekende archeologische vindplaatsen. Potentieel relevant is de ligging van de planlocatie in de periferie van het middeleeuwse Poperinge.

Een scan van digitaal ontsloten historisch-cartografische bronnen leert dat de projectlocatie zeker vanaf eind 18de eeuw in cultuur is gebracht. De Kabinetskaart van Ferraris beschrijft het projectgebied rond 1780 grotendeels als park en, of boomgaard. Aan de zijde van de Duinkerkestraat lijken (moes)tuintjes en enkele vrijstaande gebouwen aanwezig. Rondom de tuin of boomgaard worden open akkerlandpercelen beschreven met hoofdzakelijk NO/ZW oriëntatie.

Figuur 4 Algemene situering planlocatie op kabinetskaart van Ferraris

De Atlas der Buurtwegen beschrijft het projectgebied rond 1840. Relevant is het ontbreken van gebouwen en NO/ZW oriëntatie van inrichtende perceelgrenzen. De gebouwen langs de Duinkerkestraat interfereren vermoedelijk met de gebouwlocaties op de kabinetskaart.

Figuur 5 Projectie planlocatie op de Atlas der Buurtwegen

DEEL 2 METHODE

2.1 ALGEMEEN

De planlocatie is geïnventariseerd door middel van proefsleuven. De archeologische opgraving is uitgevoerd conform de bijzondere voorschriften opgenomen in de vergunning voor een archeologische opgraving 2012/035. Afwijkingen vormden onderwerp van overleg met de wetenschappelijke begeleider, ter vervanging van de erfgoedconsulent. Overleg met de wetenschappelijke begeleiding vond plaats na opmaak van het plan van aanpak op 26 januari en 2 februari en tijdens het terreinwerk op 17 februari. Onderwerpen van overleg vormden algemene aanpak, interpretatie en inzet van kijkvensters:

- Gezien aanwezige obstakels diende plaatselijk afgeweken van de maximale tussenafstand van 15m tussen proefsleuven.

- Om de stabiliteit van de gebouwen langs de Duinkerkestraat te vrijwaren is sleuf 5 minder ver aangelegd als voorzien.
- Gezien (stabiliteit van) aanwezige obstakels en begrenzing planlocatie diende sleuf 1 ingekort.
- Twee kijkvensters zijn aangelegd op locaties waar aardewerkscherven in pre- en, of protohistorische techniek zijn gevonden.

In totaal zijn vijf proefsleuven aangelegd. De proefsleuven hebben een gezamenlijk oppervlak van 689 m², oftewel een dekking van 9,8% van het plangebied. Na aftrek van de ontoegankelijke delen van de plangebied wordt de vooropgestelde dekking van 10% gehaald. De kijkvensters sonderen bijkomend een oppervlak van 42m² en 68m². De gecombineerde oppervlakten van proefsleuven en kijkvensters bedraagt 799m², oftewel 11,4% van de planlocatie.

2.2 AANLEG EN DOCUMENTATIE VAN DE PROEFSLEUVEN

Het graafwerk is uitgevoerd met een 34 ton rupskraan met gladde bak. Tijdens de opgravingen is één sporenvlak machinaal aangelegd. De ontgravingsdiepte varieert wat en is steeds gekozen in functie van de leesbaarheid van de archeologische sporen. Het plan van aanpak voorzag in de aanleg van continue proefsleuven haaks op de Duinkerkestraat en de Hipshoekbeek. Er is uitgegaan van een afstand van 15m tussen de sleuven. De opgravingsvlakken zijn digitaal geregistreerd op het terrein door een landmeter-topograaf.

Tijdens de terreininventarisatie is de profielopbouw van het onderzoeksterrein bestudeerd door middel van 5 profielsecties. Deze bevonden zich in de wanden van proefsleuven, waarbij telkens ongeveer 2 m werd schoongemaakt en gefotografeerd en beschreven. Indien nodig zijn de secties doorgezet tot 60 cm beneden het opgravingsvlak. De profielsecties zijn zo gekozen, dat ze een maximaal aantal raaien van profielsecties vormen dwars over het onderzoeksterrein, en ook representatief zijn voor de vastgestelde verschillen in bodemopbouw. Alle sporen zijn beschreven op gestandaardiseerde sleufformulieren.

Er is gekozen voor een minimale spoorbewerking. De waarnemingen in vlak volstonden immers voor een globale vindplaatstypering. Ook het vondstmateriaal dat is verzameld bij de aanleg van de sleuven leverde een werkbare datering van de waargenomen archeologische fenomenen.

Bij het aanleggen van de sleuven en profielen zijn vondsten met de hand verzameld, hetzij per spoor. Bij het ontbreken van geassocieerde archeologische sporen zijn aanlegvondsten manueel ingemeten.

Met betrekking tot het verzamelen van keramiek (excl. sub-recent), steen, glas en vondsten met een metalen component en bouwresten is niet gestreefd naar volledigheid maar naar representativiteit en datering van waargenomen bodemsporen.

Met betrekking tot de metaaldetectie dient opgemerkt dat deze beperkt bleef het controleren van de opgravingsvlakken en het stort. Reden hiertoe was het ontbreken van een zgn. 'tussenvlakken' net boven de opgravingsvlakken en omdat permanent begeleiden van de afgraving de kraan te veel zou ophouden.

2.3 Uitwerking en databeheer

Tijdens de basisuitwerking zijn de opgravingsdata geadministreerd en gedigitaliseerd, het vondstmateriaal geteld en verwerkt en is over het terreinwerk en de uitwerking gerapporteerd.

De vondsten zijn tijdens de basisverwerking bewaard in het depot van Ruben Willaert bvba. Alle archeologische vondsten en data die tijdens de opgraving zijn verzameld en aangelegd, zijn eigendom van de grondeigenaar. Conform de overeenkomst tot het uitvoeren van de archeologische prospectie tussen Ruben Willaert bvba en wvi zullen de vondsten en het opgravingsarchief na afronding van het onderzoek ondergebracht worden in het VIOE archief in Zarren of bij de intergemeentelijke archeologische dienst Archeo7.

DEEL 3 RESULTATEN

3.1 PROFIELOPBOW EN BODEMS

De ondergrond van de planlocatie kent een vrij homogene opbouw. Drie typeprofielen zijn onderscheiden. Type 1 wordt enkel aangetroffen aan de oostrand van de planlocatie (zuidelijke helft sleuf 1). Hier bevindt zich onder een gemiddeld 35 cm dikke laag teelaarde weinig verweerde grijzig bruine zandleem met gley. De onscherpe ondergrens van de teelaarde is indicatief voor extensieve bewerking en karakteristiek onder weilanden.

Profieltype 2 komt voor in de centrale sleuven 2 en 5. Hier is diepe omwoeling van de ondergrond vastgesteld ten gevolge van postmiddeleeuwse graafactiviteit (vooral kant Duinkerkestraat) en hoppeteelt.

In sleuven 3 en 4 en het noord eind van sleuf 1 is profieltype 3 onderscheiden: tussen teelaarde en weinig verweerd moedermateriaal bevindt zich een dunne gehomogeniseerde vuile zandleem die op basis van de bodemkaartbeschrijving is geïnterpreteerd als colluvium.

Figuur 6 Onderscheiden profieltypen 1-3

3.2 ARCHEOLOGISCHE WAARNEMINGEN

Bij profieltype 1 situeert het archeologisch leesbaar niveau zich direct onder de teelaarde. Dit is gemiddeld op 35 cm –Mv. Bij profieltype 2, in sleuven 2 en 5 is een gemiddeld 90cm diepe omwoeling vastgesteld. Een werkbaar sporenvak situeert zich bij profieltype 3 tussen 60 en 70 cm –Mv.

Algemeen valt een iele spreiding op van de archeologisch relevante bodemsporen. Geen van de sporen kan gekoppeld worden aan (gebouw)structuren. In alle gevallen dienen de bodemsporen geïnterpreteerd als zgn. *offsite* getuigen. Bij de terreininventarisatie zijn 6 archeologisch relevante bodemsporen geregistreerd. Vertegenwoordigde categorieën zijn gracht, greppel en kuilen. Doorgaans zijn ze op grond van geassocieerde vondsten te dateren in de postmiddeleeuwse periode, meest waarschijnlijk 16^e of 17^e eeuw.

Voor een beschrijvend overzicht van de sporen en vondsten wordt verwezen naar onderstaande tabellen. Hier wordt een eerste datering voorgesteld op basis van geassocieerde vondsten en eventueel verfijnd na overweging van vastgestelde fysieke

relaties zoals stratigrafie en ruimtelijke samenhang. Voor een kaartbeeld wordt verwezen naar bijlage 1.

Opmerkelijk is de vondst van vijftal weinig diagnostische prehistorische en romeinse aardewerkscherven verspreid over de noordelijke helft van de planlocatie. De scherven zijn in alle gevallen losse vondsten, aangetroffen bij de aanleg van het sporenvlak. Noch verdiepen, noch uitbreiden van sporenvlak leverde herkenbare bodemsporen uit pre- of protohistorische perioden op. Ofwel dient dit verklaart door de aanwezigheid van het dunne colluviumdek, waarmee de vondsten zijn verplaatst. Ofwel is (plaatselijk) sprake van vervaging van ondiepe sporen ten gevolge van intensieve bioturbatie (zgn. verbruining die frequent op zandleemgronden is vastgesteld). Het verweerde en gerolde voorkomen van het aardewerk vormt een argument voor de eerste hypothese. Een fragment ijzerzandsteen dat bewerkt lijkt (slijpsteen?) dient mogelijk in verband gezien met de oude aardewerkvondsten. Desgevallend lijkt de colluviumhypothese minder waarschijnlijk.

Figuur 7 spreiding aardewerk prehistorie en Romeinse periode (rood) en ijzerzandsteen (geel)

SPOORBESCHRIJVING, DATERING EN FASERING								
Spoor	Type	vondsten	fysieke relatie	antropogene inclusies	D/L/B	Textuur	Kleur	Kleur
1-1	gracht	post ME		br		zandige leem	heterogeen	bruin
1-2	vervalt recent			hopanker		zandige leem	heterogeen	geelbruin
1-3	vervalt natuurlijk			br, aw, hk		zandige leem	heterogeen	donkerbruin grijs
1-4	vervalt natuurlijk			aw		zandige leem	heterogeen	donkerbruin grijs
2-1	gracht?	post ME		BR		zandige leem	heterogeen	donkerbruin grijs
2-2	poel?	post ME		br		zandige leem	heterogeen	geelbruin
3-1	vervalt recent	recent		BR, aw		zandige leem	heterogeen	zwartbruin
4-1	gracht	post ME		BR		zandige leem	heterogeen	donkerbruin
5-2	vervalt recent	recent		BR		zandige leem	heterogeen	donkerbruin
5-3	kuil	post ME		aw		zandige leem	heterogeen	donkerbruin
5-4	greppel			hk		zandige leem	heterogeen	bruin grijs
				- weinig				
				+ veel				
				hk houtskoolspikkels				
				HK houtskoolbrokken				
				aw aardewerkscherven				
				me metalen voorwerp				
				si silex voorwerp				
				ns natuursteen overig				
				vb verbrand bot				
				bo botresten				
				br fragmenten bouwrest				
				BR brokken bouwrest				
				MU munitie niet gedetonneerd				
				mu munitie rest				
				gl glas of email				
				ko kolenslik				
				pr prikdraad				
				D grootste diameter in cm				
				L langste zijde in cm				
				B breedte enkel bij greppels				

ITEM	n	HG	ROM	GR	RO	VAR	opm.	Datering
1-0	2	1					potgruis en kwartsverschaling, klein fragment	PRE
			1				zwaar verbrand bandvormige randje, ondersneden, reducerend gedraaid	ROM
4-0	4	3					potgruis kleine fragmenten, 1x kamstreep	PRE
				1				LME
3-0	4			3				LME
					1		steengoed	PME
3-1.0	2				2			PME
5-0	2		1				wandfragmentje, reducerend gedraaid, ribbels	ROM
				1				LME
5-1.0	6			5				LME
					1			PME
5-2.0	7				7		2x massieve steel, dikke glazuur	XVI-XVII
	27	4	2	10	10	1		

Item	n	detail
5-0	1	ijzerzandsteen, bewerkt (slijpsteen?)
	1	

DEEL 4 CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

De VMSW plant de aanleg van een nieuwe verkaveling tussen Duinkerkestraat en Sint-Andrieshof te Poperinge. Het archeologisch projectbureau Ruben Willaert bvba heeft van 16 tot en met 18 februari 2012 de planlocatie archeologisch geïnventariseerd door middel van proefsleuven. Doelstelling van het onderzoek was na te gaan of er op de planlocatie archeologische vindplaatsen aanwezig zijn die aangetast of vernield kunnen worden naar aanleiding van de geplande nieuwbouw.

Bij de terreininventarisatie zijn maar een beperkt aantal archeologisch relevante bodemsporen waargenomen. In alle gevallen gaat het om iele spreidingen van sporen en resten uit post-middeleeuwse perioden. Van eventuele landelijke bewoning zijn geen structurele getuigen geregistreerd.

Een vijftal prehistorische en Romeinse aardewerkscherven zijn verzameld. Bodemsporen uit deze oude perioden zijn evenwel niet herkend. Of het betreft oude vondsten die zijn verplaatst met colluvium of het betreft materiaal uit spoorvullingen die volledig zijn gehomogeniseerd en vervaagd (zgn. verbruining). In geval van *in situ* vondsten dient besloten dat diepe bodemsporen ontbreken op de planlocatie en dat derhalve de kans op voorkomen en bewaring van structurele resten uit pre- en protohistorie klein is. Hierbij dient nog opgemerkt dat de ondergrond in grote delen van de planlocatie in post-middeleeuwse tot (sub)recente tijden diep is omgewoeld (o.a. hoppedeteelt).

Op grond van aard en spreiding van de geïnventariseerde archeologische en bodemkundige data lijkt aanvullend archeologisch onderzoek op planlocatie weinig zinvol.

Literatuur

Bogemans F. 1996: *Toelichting bij de Quartairgeologische Kaart. Kaartblad 23 Mechelen, Brussel.*

Van Ranst E. & Sys C. 2000: *Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen (schaal 1:20.000).* Gent.